NU NUMAI LEGEA, CI ȘI OBRAZUL

A TRECUT mai mult de o jumătate de an de cînd sesiunea a XIII-ea a Sovietului Suprem al R.S.S. Moldovenești a adoptat legile «Cu privire la statutul limbii de stat a R.S.S. Moldovenești» și «Cu privire la funcționarea limbilor pe teritoriul R.S.S. Moldovenești». Scopul lor nobil în vederea conservării limbii moldovenești, reînvierii nuanțelor sale naționale, lărgirii sferelor de folosire și familiarizare cu valorile spirituale este evident nu numai pentru moldoveni (de naționalitate). Legile sînt chemate să deschidă o perspectivă largă spre reînvierea principiilor spirituale pierdute odinioară, spre ridicarea nivelului cultural și moral al societății. S-ar părea că principala garanție a transpunerii în viață a legilor ar trebui să fie intelectualitatea moldovenească. Însă, sincer vorbind, situația este de altă natură. Intelectualitatea moldovenească, trasînd în mod dinamic legile cu privire la limbi, cîntînd osanale în cinstea adoptării legilor, practic nu face nimic în această direcție. Astăzi, după părerea mea, ea este preocupată mai mult de probleme străine decît de cele proprii.

Să ne referim, spre exemplu, la literați. Realmente, concret ce au făcut și ce fac liderii literați care au pledat pentru legile cu privire la limbi? Ce contribuție au adus ei la studierea, perfecționarea, aplicarea limbii moldovenești? Cine, dacă nu ei, ar trebui să se ocupe de problema învățămîntului public și să ne dovedească prin fapte cointeresarea lor în vederea îmbunătățirii situației limbii moldovenești, cine ar trezi la viața spirituală popoarele Moldovei, în loc de a-i învinovăți pe ruși în toate păcatele plîngîndu-se de dominația acestora? N-ar fi mai bine ca, izgonind ura din inimă, să ia cuvîntul la cursurile de studiere a limbii moldovenești, astfel ajutîndu-ne să descoperim frumusețea și melodicitatea acestei limbi asemănătoare zborului melodiilor moldovenești? N-ar fi mai bine anume ei să fie organizatori și participanți activi la seratele literare, expoziții și alte acțiuni ce propagă cultura moldovenească și purtătorul ei de bază — limba? Discursurile de înaltă probitate morală, cele umaniste ale literaților, ce reflectă sub un unghi neașteptat originalitatea culturii moldovenești, soarta istorică a popoarelor conlocuitoare pe acest pămînt ar contribui la regiarea contactelor reciproce dintre popoarele Moldovei.

Oare știm noi multe lucruri despre cronicarii moldoveni, scriitorii din trecut? Și oare nu scriitorii moldoveni contemporani, poeții, literații sînt obligați, da, obligați, să ducă în popor la cel mai înalt nivel profesionist cuvîntul literar moldovenesc? În acest scop este categoric insuficientă editarea cu un anumit tiraj a unei opere oarecare. Aici este necesar un alt mod de activitate. Aceasta poate fi ușor dovedit. Intrați în orice librărie și aruncați o privire asupra rafturilor... Da, a participa în marșuri pe străzi e altceva decît să stai cu cartea în mînă. Aici este nevoie și de un nivel special de cunoștințe, și de cultură interioară, plus un interes cît de mic față de ea. Acum însă pe unii îi pasionează mai mult politica. Dar vezi că și acțiunile politice lipsite de un potențial spiritual concret nu-și ating scopul. Bineînțeles, actualmente literații din Moldova, a propos, și nu numai ei, sînt mult mai politizați decît, să zicem, cîțiva ani în urmă. Și aceasta nu e chiar atît de rău. Însă a familiariza poporul cu tezaurul național moldovenesc, cu capodoperele spirituale ale ținutului pentru ei ar fi nu mai puțin important, valoros și onorabil.

Realitatea vieții contemporane e de așa natură, încît este imposibil de a lăsa în afara cîmpului de observație faptul că cineva în discursurile sale orale și scrise încearcă să transforme nu numai trecutul odată denaturat, dar și tot ce este progresist, ce a avut loc în istoria milenară a Moldovei. Evident, multe lucruri vor fi studiate, cercetate și gîndite din nou, însă nu este permis nimănui să șteargă sau să rupă măcar o filă din istorie. Astfel se va deteriora legătura în timp, astfel multe evenimente din nou vor deveni inexplicabile. Așa s-a mai întîmplat. De ce ar trebui să se mai repete greșelile de altădată, însă acum fiind pe platforma opusă? Eu, lucrînd mulți ani la muzeu, încep să observ că unii amatori de istorie, vădit departe de adevărata știință, ne oferă, spre exemplu, astfel de «descoperiri»: războaiele ruso-turce nu au avut un caracter eliberator; slavonismul e o boală ce a afectat cultura Moldovei și a României; gospodărirea timp de 22 de ani a României regale a fost un bine și n-a condus la degradarea vieții social-politice și economice a ținutului. Dacă totul a fost atît de minunat și n-au existat nici exploatatori, nici exploatați, de ce au izbucnit răscoalele de la Hotin, Bender, Tatarbunar? Pentru ce sau împotriva cărui fapt au luptat sute de moldoveni și ruși, ucraineni și evrei, găgăuzi și bulgari? În numele cui mergeau ei la moarte? Nimeni nu are dreptul să speculeze cu fapte istorice, nici cei ce vorbesc moldovenește, nici cei ce vorbesc rusește.

Astăzi căutăm cu lumînarea și adunăm fapte concrete reflectate și elucidate în presa noastră sub un aspect nou, sui generis. Însă n-ar fi cazul să credem tuturor publicațiilor. Adesea ele poartă amprenta subiectivismului. Cred că ar fi mai rațional să se creeze o publicație științifică ce ar găzdui materiale variate — studii științifice, ipoteze, articole de polemică, note, interviuri, recenzii, date statistice, recomandări științifice și metodice, amintiri ale martorilor evenimentelor din istoria Moldovei, a culturii ei materiale și spirituale, a limbii moldovenești. Descoperirile științifice, comunicările, datele de ultimă oră ar fi un bun al poporului, o comoară pentru profesorii de la instituțiile de învățămînt, învățători, lucrătorii muzeelor, studenți. Oamenii de știință, colaboratorii muzeelor, activiștii, literații și-ar putea publica în ea lucrările. Prevăd obiecțiile cum că avem și reviste, și ziare ce prezintă astfel de materiale. Însă nu avem nici o publicație cu orientare de acest fel.

Popoarele întregii țări au revenit la problema reînvierii culturii naționale spirituale și a limbilor naționale. Însetate de tradițiile lor naționale care erau pe cale de dispariție, popoarele s-au avîntat ca într-o prăpastie spre a-și aminti și dezvolta valorile originale, izvoarele culturii spirituale, ale limbilor naționale, transmise de mii de ani din generație în generație. Poporul moldovenesc, ținut în chingi decenii la rînd, în sfîrșit s-a văzut liber și acum vrea să obțină totul imediat. Și i-ar place (aceasta e firesc) ca cei cu care conviețuiește imediat după adoptarea legilor despre limbă să vorbească moldovenește. Însă, spre regret, numai pe hîrtie poți scrie repede, iar în viață totul se rezolvă mult mai dificil decît îți imaginezi. Să nu uităm că și «rusificarea», despre care se vorbește în jur, s-a efectuat nu timp de un an de zile.

Din dreapta și din stînga se aud lamentări referitoare la colonizarea ținutului de către ruși. Mijloacele de informare în masă sînt pline de reproșuri la adresa schimonositei limbi moldovenești, în care întîlnești o sumedenie de slavonisme, și chiar la adresa copiilor moldoveni care vorbesc cu accent rusesc. Însă dacă pînă la adoptarea legilor cu privire la limbi mai putea fi învinovățit cineva de ceva, actualmente aceste învinuiri nu-i fac cinste nici unui nesatisfăcut de abaterile de la norma imaginată. Mi-aș permite să pun o întrebare departe de a fi ritorică: «Ce-ați făcut voi, stimați nemulțumiți, în vederea redresării situației existente? Ce-ați făcut ieri și ce faceți astăzi? Și nu e de datoria voastră sfîntă, ca părinți, în primul rînd, să vă învățați proprii copii o limbă moldovenească lipsită de accent rusesc? Cine vă împiedică?».

A se autodetermina ca națiune, însă în modul cel mai nobil (cum a făcut-o intelectualitatea de altădată), e dificil pentru intelectualitatea contemporană. Eu cred că actualmente însăși națiunea moldovenească nu este pregătită pentru restructurare în domeniul vieții spirituale, pentru renașterea ei adevărată. Sînt necesare și unele eforturi. Numai cu lozinci și apeluri nu faci mare treabă. Problema limbii ia amploare tot mai mare. În legea «Cu privire la funcționarea limbilor pe teritoriul R.S.S. Moldovenești» în articolul 1 e scris că «R.S.S. Moldovenească garantează tuturor locuitorilor republicii studierea gratuită a limbii de stat la nivelul necesar pentru exercitarea obligațiilor de serviciu». Cine ar putea actualmente în mod calificat «la nivelul necesar pentru exercitarea obligațiilor de serviciu» să profeseze limba moldovenească?

La Bender în cadrul întreprinderilor, organizațiilor, așezămintelor activează 90 de grupe cu circa 1 500 oameni. Perioada de studii este prevăzută pe un an sau un an jumătate. Dacă ținem cont de faptul că în oraș locuiesc 71,2 la sută, sau 92 mii de nemoldoveni și dacă presupunem că doar zece-cincisprezece la sută dintre ei sînt obligați să posede limba moldovenească în interes de serviciu, atunci iese că pentru studiere vor fi necesari zece ani. Astfel, la termenul determinat de lege mult prea puțini locuitori ai orașului Bender vor ajunge posedînd limba de stat.

Actualmente puțini învățători ar putea profesa limba moldovenească, alfabetul latin. Cunosc un învățător care le spune deschis elevilor săi că învață împreună cu ei. Scuzați-mă, dar ce ar putea învăța copiii un învățător necalificat? A propos, la cursuri profesează aceiași învățători. Procesul de studiere în comun al învățătorilor și elevilor nu poate aduce rezultate vizibile învățămîntului, deci nu poate rezolva problemele puse de lege. Grație unei astfel de «învățături» limba națională a republicii nu va trezi stimă și dragoste. Și nici cunoștințe la nivelul necesar nu vor fi acumulate. Cred că inițial a trebuit să fie pregătit corpul didactic, creîndu-se în fiecare localitate un seminar în vederea trecerii la grafia latină.

În schimb, pripa în care s-a început folosirea grafiei latine la T.V. nu este clară. Sînt sigură că mii de spectatori, chiar cu studii superioare, nu reușesc să descifreze pe ecran scrisul latin. Deci, scopul nu este atins și eforturile-s zadarnice. Ce să mai vorbim despre așa categorii de spectatori ca elevii, locuitorii de la sate? Ei toți abia de reușesc cu ajutorul lui Dumnezeu să descifreze un cuvînt. Iar în ce privește ceva mai complicat — nici vorbă.

Nu pot înțelege oamenii care vorbesc emoționant, afectiv, convingător despre pămîntul străbun sfîșiat, soarta vitregă a moldovenilor, cheamă la ceva, iar cînd ajunge timpul de a-și realiza misiunea lor de iluminiști, dispar și simțul datoriei, și sentimentele naționale, și avîntul. Reiese că pentru exprimarea dragostei față de poporul său, pentru dorința de a-l îmbogăți spiritual mai întîi trebuie să plătești. Muzeul nostru s-a lovit de problema schimbării inscripțiilor expoziției în limba moldovenească. Însă nu se găsesc doritori de a executa acest lucru gratuit, realizînd în acest fel bunele lor intenții în vederea ridicării nivelului spiritual al propriului popor. Abia acum se vede clar cît de sincere au fost sentimentele patriotice ale unora. Da, e lungă și anevoioasă calea de la declararea pînă la realizarea programului în vederea ridicării nivelului spiritual al poporului, întoarcerii la rădăcini, la limba maternă. Îmi pare că astăzi abia am pășit pe această cale și pentru a merge mai departe e prea puțin să vorbim despre nefericirea poporului. Cel puțin este nevoie de milă, mărinimie care nu se cer plătite. Deci, haideți să pornim ca altădată toți împreună pe calea reînvierii — moldovenii și rușii, ucrainenii și evreii, bulgarii și găgăuzii. Prieteni, să ne luăm de mîini, căci doar dorința reciprocă a populației moldovenești și nemoldovenești a republicii de a studia limba moldovenească, și apriga dorință a moldovenilor de a ajuta în studierea limbii sale materne vor face limba moldovenească într-adevăr limbă de stat nu numai prin cuvîntul legii.

Rima TEMIS,
șefa secției de istorie a muzeului de etnografie din Bender.